

Beste lezer,

Docus van der Zande van de studiekring in het Gelderse Uift fietste bijna 10.000 kilometer door Europa. Het kwam geen moment in hem op om af te stappen.

Verder in deze nieuwsbrief

- Voorzitter Wim Heijser blikt terug op klankbordbijeenkomsten
 - Overpeinzing: herinneren en herinnerd worden
 - Cor Snijders begint niet aan een noodpakket
 - Kring Staphorst neemt afscheid van Frouwke Schaaf
 - Stoomgemaal vertelt over waterbeheer vroeger en nu
 - **BONUS:** Late erkenning voor Friese bioscoopionier
-

Klankbordbijeenkomsten

Toekomstige ontwikkelingen Studiekringen50plus

door Wim Heijser, voorzitter van Platform Studiekringen50plus

Eerder dit jaar stuurden we een brief over “Ontwikkelingen en borging studiekringen50plus” naar alle studiekringen. In de vorige Nieuwsbrief stond daar een toelichting op. We vroegen de kringen hierop te reageren. In de brief kondigden we ook aan dat we in het tweede kwartaal vijf klankbordbijeenkomsten zouden organiseren voor een gedachtewisseling tussen en met de studiekringen over een en ander.

Van de 140 kringen heeft de helft gereageerd

We hebben ruim respons gekregen op onze brief. Van de 140 kringen die er op dit moment zijn, heeft ongeveer de helft gereageerd en/of het antwoordformulier ingevuld dat zat bij de uitnodiging voor de bijeenkomsten, Aan de bijeenkomsten zelf (in april en juni in Zwolle, Woerden, Alkmaar, Roosendaal en Arnhem) hebben vertegenwoordigers van 32 kringen deelgenomen.

We zijn heel blij met alle reacties die we ontvingen en met de discussies op de klankbordbijeenkomsten. Veel dank daarvoor. We hebben stof tot nadenken gekregen. Zeker ook omdat de reacties zeer uiteenlopend van

aard waren. Voor conclusies is het daarom op dit moment nog te vroeg.

We gebruiken de zomer om alles grondig te analyseren en een definitief plan te maken. Naar verwachting kunnen we dat in september presenteren. Tot dan.

Fietstocht van bijna 10.000 km

‘Nooit in me opgekomen om af te stappen’

door Evert Kooij

De studiekring in Ulft (Gelderland) moest het in 2023 vier maanden zonder Docus van der Zande doen. Docus (77) maakte een fietstocht van 9600 kilometer door Europa. Zijn kringgenoten keken er niet van op, het was niet zijn eerste langdurige fietsreis. Maar wel zijn bijzonderste.

Docus van der Zande in Santiago de la Compostela

Docus vertrok op de geboortedag van zijn in 2022 overleden vrouw. “We hadden afgesproken dat ik langs de plekken zou gaan waar we samen op de fiets zijn geweest. Het was een manier om het verlies te verwerken.”

Het eerste reisdoel was Santiago de la Compostela. Daarna ging de tocht naar Porto, Lissabon, Sevilla, Cordoba, Barcelona, Monaco, Genua, Rome, Verona, Klein Watzertal (Oostenrijk) en via Heidelberg terug naar Ulft.

“Als ik me eenmaal iets heb voorgenomen, doe ik het. Als je er hier (wijst naar zijn hoofd) klaar voor bent, heb je het al voor zeventig procent gedaan.”

Het fietsen kwam na Docus' vijftigste verjaardag in zijn leven. “Ik had een brood- en banketbakkerij, maar ben daar op aanraden van de dokter mee gestopt. Hij waarschuwde dat ik vijf jaar later in een rolstoel zou zitten als ik door was gegaan.”

Van Vladivostok naar Scheveningen

Meer dan 25 jaar later lijkt de rolstoel nog steeds ver weg. Wel spelen de laatste tijd de kniebanden een beetje op, maar Docus oogt na in ruim twintig jaar tienduizenden kilometers te hebben gefietst uitermate vitaal.

Na het afstoten van de bakkerij kwam er tijd vrij en maakten Docus en zijn vrouw een fietstocht langs de Main. Bij thuiskomst las Docus dat de Rotary in verband met het honderdjarig bestaan een sponsorfietstocht ging houden van Vladivostok naar Scheveningen. De reis langs de Main was zo goed bevallen dat Docus zich hiervoor aanmeldde.

De 13.000 kilometer lange tocht in 2003 werd een onvergetelijke ervaring. De 22 deelnemers haalden 1,3 miljoen dollar op voor het goede doel, polio de wereld uithelpen. Docus heeft er acht vrienden voor het leven aan overgehouden. Ze komen nog steeds drie keer per jaar bij elkaar en stappen

dan ook weer op de fiets, maar de afstanden zijn niet meer zo groot. “De oudste is 85 en fietst nog steeds, maar bij twee anderen gaat dat tegenwoordig wat moeilijker.”

Fietsen was nu echt een deel van Docus leven geworden. Er ging geen jaar voorbij of hij ging weer op pad, soms in gezelschap van zijn vrouw. De tochten gingen van of naar onder andere Santiago de la Compostella, Kroatië, Corsica, Georgië en Kalingrad. In 2009 zat Docus 6000 kilometer op de fiets van Rome naar Mekka.

Niet hélemaal meer op de bonnefooi

Toen de vrouw van Docus in 2018 ziek werd, kwam het er niet meer van, maar op 23 maart 2023 ging hij weer op pad. Inmiddels had de racefiets plaatsgemaakt voor een e-bike. Bijna dagelijks legde Docus vele tientallen kilometers per dag af. Hij sliep in bed & breakfasts. Niet meer helemaal op de bonnefooi zoals vroeger, zijn kinderen regelden vanuit Nederland dat er elke nacht een adres was om te overnachten.

Het allergrootste deel van de reis fietste Docus in zijn eentje, maar halverwege de tocht kreeg hij enkele dagen gezelschap van fietsvrienden. “Dat was een aangename onderbreking. En toch was ik daarna weer blij dat ik alleen was. Dan hoef je met niemand rekening te houden en dat is dan wel weer fijn.”

Drijfnaat in wind en kou fietsen is voor Docus geen probleem. “Mijn kinderen vragen wel eens of ik dat elke keer kan opbrengen. Het is nooit in me opgekomen om af te stappen.” En al was hij in zijn eentje op reis, als het erop aankwam waren er volgens Docus altijd vriendelijke mensen om te helpen. En op de logeeradressen werd hij altijd warm ontvangen. “Je staat er versteld van dat je zo gemakkelijk kunt communiceren, ook al versta je de taal niet.”

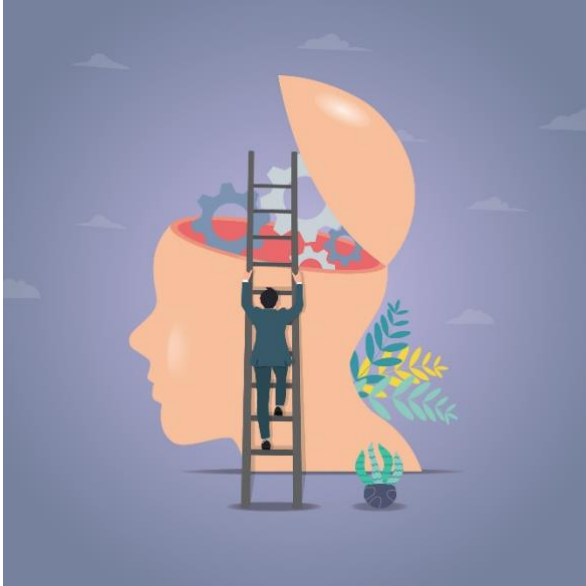
Maar tijdens lange stukken in uitgestrekte niemandslanden met alleen Google maps als houvast is de eenzame fietser toch echt op zichzelf aangewezen. Of Docus dan wel eens bang is? Nee, want hij vertrouwt er altijd op dat het goed komt. En over zijn laatste tocht door Europa: “We hebben het met z’n drieën gedaan. Onze lieve heer heeft de weg gewezen, mijn vrouw heeft me begeleid en ik heb het uitgevoerd”.

Overpeinzing: herinneren en herinnerd worden

door Marco van de Plasse

Het kwam door de plotselinge dood van studiegenoot Thijn. Eerst was er natuurlijk de flinke schok. Terwijl hij de week ervoor nog redelijk fier naast me zat, kregen we een paar dagen later het mailbericht dat hij door een

ongelukkige val op straat in het ziekenhuis was beland. Hij moest direct worden geopereerd. Aan zijn heup. Aanvankelijk leek de operatie geslaagd, maar al snel kwamen er complicaties. En nog voordat mogelijke gevolgen goed en wel konden worden overzien, was ie al overleden. 86 Jaar oud, maar toch.

Als je zoiets overkomt als relatieve buitenstaander - ik kende Thijn alleen van de studiekring - gaat er vrijwel meteen een bijzonder mechanisme werken: dat van het herinneren. Wie was hij eigenlijk? Hoe was zijn inbreng in de kring? Wat zei ie zoal en waar stond hij voor? En natuurlijk nog zoveel andere en persoonlijke vragen meer.

Tegelijk denk je ook: hoe zou hij wellicht herinnerd willen worden?

Want gedachten hierover krijgen ineens een extra dimensie. Zeker als je ouder wordt.

En als je, zoals in mijn geval, in de pen kruipt om tijdens de uitvaart een kleine bijdrage te leveren middels wat specifieke herinneringen aan deze oud-wiskundeleraar, dan probeer je tot de kern te komen. Zijn kern en zijn betekenis in onze kring.

In nog geen tien dagen, daarom zo geschokt en aangedaan - mijn buurman van de laatste keer, is niet meer.

Zijn wiskundeboek is ineens uit, al blijft het leven immer een optelsom van plussen en minnen.

Ik zal ze gaan missen, zijn mening, zijn benadering, zijn tussendoor-zinnen en ook zijn stemgeluid komt nog scherp bij me binnen als ik er aan denk.

Nooit meer in het echt zal het zijn en nooit meer die oprechte quote over de andere kant van het bestaan der dingen, nooit meer dat licht tegendraadse, dat zo fraai kleurt in het wezen van studiekringen: kunnen zijn wie je bent, kwetsbaarheid niet steeds verbloemen, je thuis voelen in de groep en bovenal

je hersens gebruiken en een tikkeltje zacht grinnikend benoemen 'hoe boeiend het weer was, vandaag' .

Mag ik je danken, Thijn, dat je zo prettig en oprecht samen met ons hebt willen zijn en jouw kennis hebt willen delen dat 'bijna alles in ons leven in feite heel wiskundig is'.

Kijk, dat heb ik nou nooit geweten.

En die zo mooi onderbouwde visie daarover, vraagt even wat meer inzicht en diepgang dan het soms zo simpel-populistische heden.

En toen kwam later de gewetensvraag: hoe zou ik eigenlijk herinnerd willen worden?

Marco van de Plasse is deelnemer van Studiekring Nooit Geweten in Boxmeer

Kring Staphorst

Studiekring gaat afscheid nemen van Frouwke Schaaf

door Rita Ras

Na haar studie Duits aan de universiteit in Groningen lag er voor Frouwke Schaaf een carrière in het onderwijs in het verschiet. Nu, met haar pensioen in zicht, neemt de Studiekring Staphorst in oktober afscheid van hun begeleidster van de plaatselijke bibliotheek waar ook de bijeenkomsten plaatsvinden.

De in Zwartsluis geboren Frouwke Schaaf, met een Groningse moeder en Friese vader, vertelt over haar voornaam: "Ik heb het uitgezocht. De naam is verbonden aan Slochteren en is

sinds 1600 in de familie. Gaat van moeder op dochter, maar ik ben de laatste want ik heb geen kinderen gekregen.”

Zij vond het destijds fijn Zwartsluis te kunnen verlaten om in Groningen te studeren. Voor die tijd had ze al in Zwolle het gymnasium doorlopen en na haar afstuderen kreeg ze ook een baan in de Overijsselse hoofdstad. Voor haar huisvesting vond ze een appartementje in Staphorst.

Dat laatste bleek achteraf bepalend voor haar verdere levensloop: “Op school kreeg ik geen klik met de leerlingen. Ik heb nog wat andere banen gehad, heb onder andere als tolk/vertaler gewerkt, maar werd destijds door iemand van de Bibliotheek Staphorst – waar ik vrijwilligster was – gewezen op de bibliothecaris opleiding. Die duurt drie jaar, maar ik heb het in Hengelo in twee jaar afgerond.”

Frouwke Schaaf: geen klik met leerlingen

Zoals bekend probeert het Platform Studiekringen 50plus vooral via de bibliotheken in den lande het aantal studiekringen uit te breiden. De directrice van de bibliotheek in Staphorst vond de opleiding die bibliothekmedewerkers krijgen om een nieuwe studiekring op te starten ‘echt iets’ voor Frouwke. Na de nodige instructie in 2018 belegde die een informatiebijeenkomst op 7 mei 2019.

Acht personen

Er kwamen ongeveer acht mensen op af en zo groot is de groep, ook na wat wisselingen, nog steeds. Hoewel de opzet voor studiekringen uitgaat van bijeenkomsten om de veertien dagen besloot deze groep – kennelijk druk bezette vrouwen – al direct dat een keer per maand genoeg was. Nu komt men in de bibliotheek iedere eerste dinsdagochtend van de maand van tien uur tot half twaalf (een half uur korter dan gebruikelijk) bij elkaar.

Aangezien de dames elkaar in de loop der jaren steeds beter leerden kennen, hebben ze inmiddels besloten om twee weken later elkaar bij iemand thuis nog eens te treffen zonder verplichtingen, gewoon voor de gezelligheid. Want die ‘verplichting’ is er op de reguliere bijeenkomsten natuurlijk wel. Zo wisselt men van voorzitter en voor het maken van de notulen en worden er presentaties gehouden.

Als coördinator (“ik ben er niet altijd bij”) heeft Frouwke Schaaf al de notulen bewaard en kan ze zo vertellen waar alle verhalen over gingen: “Een vrijwilligster van de Museumboerderij besprak klederdrachten. Bij een indrukwekkend verhaal over de watersnoodramp van 1925 bleven de aanwezigen tot twaalf uur ademloos luisteren.”

Maar soms komen ook spontaan gesprekken tot stand, zoals nadat een voorzitter begin november een kaars op tafel aanstak en meninging op Allerheiligen en Allerzielen. Recent kwam een fietstocht naar Rusland aan de orde, maar wat dichterbij huis ging het ook over het Herinneringspad van Amsterdam naar Westerbork.

Puntjes op de i

Zoals gezegd wil Frouwke Schaaf er niet elke maand bij zijn, want ze vindt de groep goed genoeg om zelfstandig te functioneren. Wel heeft ze al eens een enquête gehouden om te peilen wat de vrouwen er zelf van vinden. “Af en toe is het goed om weer eens de puntjes op de i te zetten.”

Het liefst heeft de Studiekring Staphorst opnieuw een begeleidster vanuit de bibliotheek die bijvoorbeeld weer nieuwe leden kan aantrekken. Want het aantal deelnemers is wel een zaak van aandacht, zeker nu een van de dames denkt te stoppen wegens gehoorproblemen.

Als ze in oktober met pensioen gaat, treedt Frouwke Schaaf zelf niet toe tot de Studiekring Staphorst omdat ze ook vaak in Duitsland is: “Ik heb al 32 jaar een partner in Duitsland en al die tijd pendelen we heen en weer. Maar ik zal Staphorst zeker niet verlaten want ik heb hier een heerlijk huis en dit is een plaats met een fijne bevolking.”

Column Cor Snijders

Noodpakket? Nee, gewoon doorleven

Hebt u al een noodpakket? Ja? En zit alles er in? Mooi. Geen zorgen meer over. Kome wat er komen gaat. Wat vraagt u? Of ik er één heb? Nee, en ik heb ook geen plannen. Waarom niet? Nou, het is maar voor een dag of drie. Die kom ik zonder noodpakket ook wel door. Verder vind ik het een hype. Iets wat ons wordt opgedrongen. Omdat de Russische dreiging er is. Omdat het verkeerd gaat in Oekraïne. Daarom willen ze dat we een noodpakket aanleggen. En dan zijn we drie dagen verder, en dan?

Als er beroerde omstandigheden komen zullen we er mee moeten dealen. Ja, precies zoals ik het zeg. Water uit een fles. Een blik bonen uit de kast. Misschien dat het gas het dan nog doet. Nou, dan maar zo uit blik. Als je maar honger genoeg hebt. En er ligt ook nog wat brood. Tja, twee dagen oud. Maar prima eetbaar. Als je je aanpast kom je een heel eind. Noodpakket, het zou me wat. Ik weet wel waarom ze daar zo over zeuren. Ze zijn bang dat het daarginds uit de hand loopt. Dat we straks hier Russen in de straten hebben lopen. Met hun geweren en zo. Maar dat gaat voorlopig niet gebeuren. Wat moeten die gasten hier? Ze hebben hier niks te zoeken. Het kan zijn dat de bevoorrading van de winkels stagneert. Dat veel dingen niet meer te krijgen zijn.

Dan vallen we op onze overlevingstactiek terug. Proberen te werken, geen rare dingen doen. 's Avonds een spelletje of een boek als de tv het niet doet. Kijken of de radio iets te melden heeft. Ja, daar heb ik batterijen voor als er geen stroom is. Kijken of er op die paar zenders steeds dezelfde boodschap te horen valt: rustig blijven, niets ondernemen, afwachten. Tja, wat zou je anders moeten doen. Gewoon doorleven zoals je altijd doet.

Misschien komt er nog een krant, misschien kun je gewoon wandelen door de stad. Misschien zijn er dingen veranderd. We luisteren natuurlijk allemaal naar het nieuws. Is er daarginds nog iets belangrijks gebeurd? Kunnen we veranderingen verwachten? Zijn ze daar in Amerika al misschien mee begonnen? Want je hoort wel veel roddels. Maar ze kunnen waarheid bevatten. Maar goed, over dat noodpakket maak ik me niet druk. Ik red me wel, en als het fout gaat... Ik denk er niet aan. Ik pak een mooi boek en dompel me onder in een totaal andere wereld met totaal andere problemen. Als het boek dan weer dichtgaat denk ik: tjonge, wat hebben we het hier toch getroffen.

Cor Snijders is deelnemer in Studiekring de Maten, Apeldoorn

Industrieel erfgoed

Stoomgemaal vertelt over waterbeheer vroeger en nu

door Evert Kooij

Dat je in Friesland in natte tijden droge voeten houdt is mede te danken aan een nog steeds werkend stoomgemaal. De Zwolse studiekring Blauwvingers bezocht het grootste stoomgemaal ooit gebouwd, het Woudagemaal in Lemmer. Het moest er een keer van komen, kringdeelnemer Romke Wustman is gids in dit UNESCO Werelderfgoed.

Romke Wustman geeft uitleg

Wie een rondleiding heeft gehad van Romke of een van zijn collega's kan meepraten over het watermanagement van nu en vroeger.

Toen het gemaal ruim honderd jaar geleden in gebruik werd gesteld had niemand het nog over droogte en wateroverlast zoals we dat nu kennen. Maar een groot deel van Friesland ligt zo laag dat het daar een natte boel was.

De komst van het Ir. D.F.

Woudagemaal in 1920 bracht daar

verandering in. Indrukwekkende door stoom aangedreven installaties pompten water uit het achterland omhoog om het buitendijks te lozen in de Zuiderzee en na het gereedkomen van de Afsluitdijk in 1932 in het IJsselmeer. Niet alleen de pompen en stoomketels, ook de architectuur van het gebouw en de zestig meter hoge schoorsteen spreken tot de verbeelding.

Alleen in bedrijf bij hoog water

Het Woudagemaal is vanaf de ingebruikname van het Hooglandgemaal in Stavoren in 1966 het op één na belangrijkste gemaal van Friesland. Sindsdien wordt het stoomgemaal twee malen per jaar gebruikt bij de open dagen voor de UNESCO kennisverspreiding voor de jonge generaties en als het zo veel heeft geregend dat het Hooglandgemaal het niet in zijn eentje redt om de hoge waterstand op het gewenste peil terug te krijgen. Als gevolg van klimaatveranderingen gebeurt dat steeds vaker, zegt gids en Blauwvinger Romke Wustman. "Het ging vroeger om een dag of vijftien per jaar, maar in 2024-25 waren dat er veertig."

Beeld Ir. D.F. Woudagemaal

De rondleiding in het gebouw begint in de stookruimte. Een kist met steenkool herinnert aan de brandstof die vroeger werd gebruikt. De kolen werden met binnenvaartschepen aangevoerd uit Limburg. Tegenwoordig worden de vier stoomketels met elk 25 ton water verwarmd met zogenoemde duurzame diesel, geproduceerd uit plantaardige afvaloliën zoals gebruikt frituurvet.

Beeld Wikipedia

Het pomphuis is een lust voor het oog. De binnenmuren zijn sober maar met oog voor detail vormgegeven. Dat het gemaal grotendeels tijdens de Eerste Wereldoorlog is gebouwd toen bouwmaterialen schaars waren, is niet aan het gebouw af te zien. In het licht uit de royale vensters schitteren de acht pompinstallatie. Samen kunnen ze per minuut 4000 kubieke meter water (4 miljoen liter) van de Friese boezem omhoog naar het IJsselmeer verplaatsen.

Gemaal in werking zien

Het ontbreekt er tijdens de rondleiding van de Zwollenaren aan dat het gemaal in bedrijf is. Reden voor sommigen om op een draaidag nog een keer terug te komen. Wie wil weten wanneer de pompen in werking zijn, kan zich via de [website](#) van het gemaal inschrijven voor de nieuwsbrief. Overigens is het gemaal buiten de incidentele dagen met hoog water standaard twee keer per jaar in werking: tijdens de krokus- en herfstvakanties.

Liefhebbers van stoomgemalen kunnen ook terecht in [Cruquius Museum](#) bij Heemstede. Het Rijksmonument Cruquius is een van de stoomgemalen waarmee halverwege de negentiende eeuw de Haarlemmermeer werd drooggemalen. Dat was een unicum, het was de eerste keer dat niet molens, maar een mechanisch gemaal een polder drooglegden.

Ervaringen uit je studiekring via onze nieuwsbrief met andere kringen delen? Of heb je tips of inspiratie voor andere kringen? Laat het de redactie weten via: <mailto:info@studiekringen50plus.nl>.

Wil je je aan- of afmelden voor deze nieuwsbrief? Stuur dan een e-mail met aanmelden of afmelden naar info@studiekringen50plus.nl.

BONUS

Late erkenning voor Friese bioscoop pionier

door Evert Kooij

De eerste bioscoop van Nederland was een tent die van kermis naar kermis ging. Christiaan Slieker trok rond 1900 elf jaar lang met zijn Grand Théâtre Edison door Nederland. Op zijn grafsteen in Drachten staat *De eerste bioscoopondernemer van Nederland*.

Christiaan Sliker (beeld Fries Filmarchief)

De Franse filmpioniers Louis en Auguste Lumière waren de eersten die op Nederlandse bodem filmbeelden vertoonden. In maart 1896 deden ze Amsterdam aan als onderdeel van een demonstratiereis door Europa. Enkele maanden later had Sliker de primeur van het bioscoopconcept. Op de zomerkermis in zijn geboortestad Leeuwarden kon publiek tegen betaling kennis maken met het nieuwe medium.

Het was voor Sliker (1861-1945) het resultaat van een zoektocht naar nieuwe attracties, zegt Asing

Walhaus, medeauteur van een in 1990 verschenen boekje over de kermisexploitant. “Kermissen hadden toen een heel ander karakter dan nu. Je kunt het je in deze tijd niet meer voorstellen, maar Sliker had onder andere op de kermis gestaan met een zwaarlijvig meisje aan wie het publiek zich kon vergapen.”

Sliker was in armoedige omstandigheden opgegroeid. Zijn vader was ook ‘kermisreiziger’. Het was geen vetpot, de jonge Christiaan zou later lange tijd meer succes hebben. Zijn eerste spektakelstuk was een elektronisch visspel: bezoekers konden hengeland met een magneetje ijzeren ‘visjes’ aan de haak slaan.

Gloeiend hete ongeblust kalk

In 1896 zag Sliker op de Gewerbeausstellung in Berlijn een kinematograaf, een projector van ‘lebender Photographiën’. Hij kocht het voor 1250 rijksmark, 750 gulden.

De afspraak was dat het apparaat door een monteur naar Leeuwarden zou worden gebracht. Daar was de zomerkermis in aantocht, één van de grootsten

*De kinematograaf waarmee Slieker werkte
(beeld: Museum Drachten)*

in Nederland. In een advertentie in de Leeuwarder Courant kondigde Slieker zijn nieuwe attractie aan. "Het mooiste, schoonste, wat tot heden op het gebied van elektriciteit is uitgevonden."

Maar op de eerste kermisdag was de projector nog niet in de Friese hoofdstad. In een nieuwe advertentie meldde Slieker dat de vertoningen pas over enkele dagen

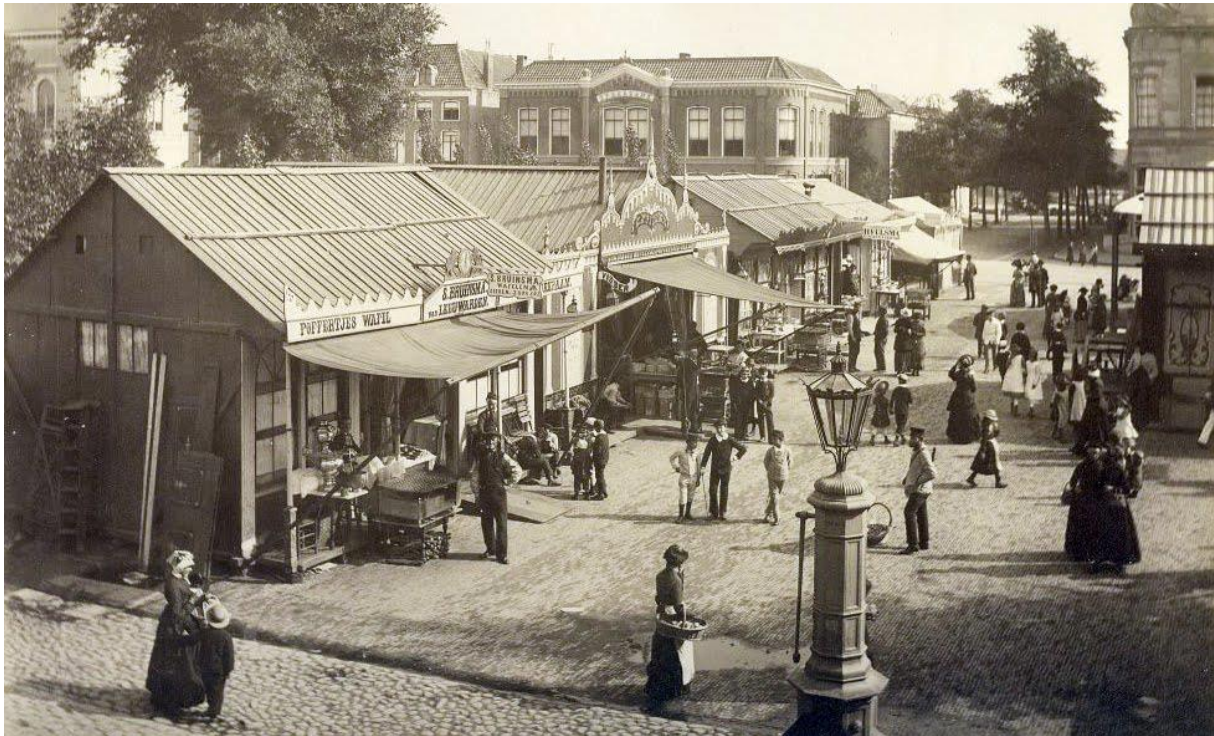
zouden beginnen, nu wel met een voorbehoud.

Het voorbehoud bleek niet voor niets, er was niet op gerekend dat de 'toverlantaarn' was gemaakt voor wisselstroom. Slieker was in zijn kermistent aangewezen op licht uit gloeiend hete ongebluste kalk, een bron waarmee de monteur uit Berlijn niet meteen uit de voeten kon. De aanstaande bioscoopondernemer moest bovendien nog eens tachtig gulden extra investeren in een cilinder samengeperste zuurstof.

Film met de hand oprollen

Op 16 juli lukte het voor het eerst een filmvoorstelling te geven. In technisch opzicht was het geen succes. De zuurstoftoevoer haperde waardoor het licht te fel was. Desondanks bracht de Leeuwarder Courant bracht een lovende recensie, waarbij Walthaus aantekent dat de strekking van krantenrecensies in die tijd vaak waren afgestemd op de hoeveelheid advertenties. En Slieker had maar liefst drie keer geadverteerd.

Walthaus en mede-auteur Harm Nijboer schrijven in hun boekje dat het er bij de eerste vertoningen primitief aan toeging. "Er was alleen een transportspoel waar de films met een lengte van zo'n dertig meter op gewikkeld waren. De film viel tijdens de vertoning in een mand en moest met de hand weer worden opgerold. Later werd een machinale oprolspoeler gemaakt van een melkcentrifuge. Dat was maar goed ook, de kermisgangers werden ongeduldig. Met voetgetrappel protesteerden ze als het te lang duurde."

Beeld van de Leeuwarder kermis rond 1900

Haarlem was de volgende kermis die Slieker met zijn in jugendstil opgetrokken kermistent aandeed. Daar liet hij een bezoeker weten: "Mevrouw, wat wij hier bieden, kan mooi worden, maar nu is het helaas nog een prullenboel." De pioniersarbeid van Slieker trok de aandacht van andere standhouders, van wie er drie waren die weldra ook een met een bioscooptent door het land trokken. Slieker had zich voorgenomen van zijn reizende bioscoop een succesvolle onderneming te maken. Maar het Grand Théâtre Edison bleef een klein bedrijf. De bioscoopdirecteur verzorgde zelf de projecties en zijn vrouw Geertruida zat achter de kassa. Volgens een anekdote had ze een platte duim overgehouden van het tellen en wisselen van de munten. Walthaus: "Een bewijs dat het van begin tot het einde centenwerk was."

Nieuwigheid ging er snel af

Voordeel van de attractie was dat Slieker ook in de kermisarme wintermaanden door het land kon trekken om in zaaltjes en theaters films te vertonen. Het aantal filmtitels was in die jaren nog beperkt. Aanvankelijk deed dat er niet zo veel toe, bezoekers vermaakten zich met de sensatie van bewegende beelden. Maar de nieuwigheid ging er snel af en de kracht om een vast publiek aan zich te binden door (langere) verhalen met films te vertellen, bezat het nieuwe medium nog niet. Bovendien was de geluidsfilm nog in ontwikkeling. Slieker vulde het aanbod aan met opnames die gemaakt waren in de vertoningsplaatsen. Dat trok belangstelling van mensen die zichzelf op het witte

doek wilden zien. Na enkele jaren kwamen er meer verhalende films. In diezelfde tijd openden in veel steden vaste bioscooptheaters. “Die slag heeft Slieker gemist”, zegt Walthaus. “Hij was nog te gierig om een nieuwe projector aan te schaffen.”

Alleen de plattelandskermessen bleven over, maar daar kon het gezin niet van bestaan. De kosten overtroffen de baten, in 1907 stopte Slieker als kermisondernemer en zocht zijn broodwinning in de ambulante handel. Met een kruiwagen vol potten en pannen trok hij langs dorpen rond zijn woonplaats Drachten.

De Nederlandse filmwereld was Slieker snel vergeten. In 1935 werd wegens het veertigjarige bestaan van de film Louis Lumière in Amsterdam gehuldigd. De dan 74-jarige Chistriaan Slieker werd uitgenodigd daarbij te zijn, alsnog een erkenning voor zijn rol in de Nederlandse filmgeschiedenis.

Een postume erkenning kreeg Slieker in 2013 in Leeuwarden. Aan het Wilhelminaplein, waar bijna 120 jaar daarvoor de eerste Nederlandse filmvertoning had plaatsgevonden, verhuisde het filmhuis naar het nieuwe Fries Museum dat sindsdien de naam Slieker draagt.

Dit artikel is geschreven voor [Recorder](#) (online- en printmagazine over de geschiedenis van de audiovisuele media).
